

Türkiye'de Nöropsikolojinin Gelişimi

Prof. Dr. Öget Öztem

Nöropsikiyatri Arşivi yayın yönetmeni sevgili Betül Baykan bana "Derginin 'Tarihten' kısmı için 'Türkiye'de Nöropsikolojinin Gelişimi' gibi, daha çok anı ağırlıklı bir yazı yazabilir misin?" dediğinde, hemen anında 15 yaşlarına geri döndüm. Çünkü Türkiye'ye nöropsikolojiyi getiren şiddetli merak, o yaşlarda beni kasıp kavurmaya başlamıştı. "Nöropsikoloji" diye bir alanın varlığından haberdar olmaksızın, kendi kelimelerimle onun içeriğine olan meraklısı tarif ediyordum. Hep şöyle söyleyordum: "Ben beyinde olan bitenleri merak ediyorum; meselâ dikkatimi bir şeye verdığımde beynimde ne oluyor da ben dikkatimi o şey üzerinde toplayabiliyorum. Bir şey hatırladığında beynimde ne oluyor da hatırlıyorum. Ya da bir şey öğrendiğimde, bu beynimde nasıl kalıcı olarak kalabiliyor, o sırada beynimde ne oluyor? Ben bütün bunları araştırmak, öğrenmek istiyorum." O sıralarda evdeki kitaplar arasından Freud'un bir çevirisini bulup okumuştum. Ama o değıldi bende bu meraklı uyandıran. Belki etkileşim olabilir, ama bu yakıcı merak kendiliğinden gelişirdi ve yakamı bırakmadı. Annem ve babam ikisi de doktordu. Onlara Tıp Fakültesinde okumak istedigimi ve beni saran meraklı, yukarıdaki cümlelerimle söylediğim, ama beni geçtiştirdiler. 16 yaşındayken annemi kaybettikten sonra, esas hedefim bu anlattığım şey olmakla birlikte, tıbbın bütün alanlarının beni ilgilendirdiğini fark ettim. Bütün çocukluğum, yemek masalarında, annemin ve babamın o gün gördükleri ilginç vak'aları birbirleriyle konuşmalarını, ya da babamın yaptığı ilginç bir ameliyatın seyrini anlatmasını dinlemekle geçmişti zaten. Aslında,Tİpla ilgileniyordum çünkü beyinde olan bitenleri öğrenmek için yanıt tutuşuyordum.

Türkiye'de nöropsikolojinin gelişimi biraz da benim kişisel tarihçem ile ilişkili olduğu için, sözü bu noktada biraz uzatmak zorundayım. Lisenin son günlerinde, bir akşam yemeği masasında, babamla bu konu gündeme geldi. "Ne okumak istiyorsun?" diye sordu. Ben gene yukarıda yazdığım, nöropsikolojinin içeriğini tarif eden cümlelerimle beyni merak ettiğimi anlatıp Tıp okumak istedigimi söylediğim. Babam, "Tıp fakültesinde bu dediklerinin hiç biri öğretilmiyor; bu amaçla Tıp okursan bizim asabiyeçi N. bey gibi olup kalırsın." dedi. O zamanlar nöroloji ve psikiyatri ayrı uzmanlıklar değildi, hastanelerde nörolog ya da psikiyatristler değil, her iki alanda da uzmanlaşmış asabiyeçiler bulunurdu. Asabiyeçilerin konumu da hiç parlak değildi, çünkü nöroloji tedavi etmeye değil tanı koymakla uğraşabiliyordu o sıralar; psikiyatride de bugünkü antipsikotikler, bugünkü antidepressanlar vb henüz bulunmamıştı. Bu derin meraklısı Tıp'ta gideremeyeceğimi, asabiyeçi N. bey konumunda kalacağımı öğrenmek tabii bütün hevesimi kesti. Lisede bütün öğretmenlerim "Senin edebiyatın çok kuvvetli, çok iyi yazıyorsun, güzel konuşuyorsun, Hukuk'a git." derlerdi. Babam da o gece Hukuk önerdi. "Hukuk okurum, kamu hukuku kursusunda asistan olurum." diye düşündüm ve zoraki kabul ettim. Hukuk fakültesine

kaydolduktan sonra ilk gün sınıfı girip oturuşumdaki halimi hiç unutamıyorum. Sürekli kendi kendime "Benim burada ne işim var! Benim yerim burası değil, benim yerim Tıp Fakültesi. Benim şimdi orada oturuyor olmam lâzım." diye acı acı söyleyordum; içim içimi yiyyordu. Dersleri aksatmadan Hukuk'u normal zamanda bitirdim; düşündüğüm gibi Anayasa Hukuku kursusunda asistan oldum. (Tabii en büyük kazancım, aynı kursude asistan olacak olan Bülent Tanör'ü tanımak oldu.) Fakat bütün Hukuk eğitimim boyunca, Tıp'la ilişkimi hiç kesmedim. Bir beyaz gömlek edinip Anatominin disektöryon çalışmalarına, daha sonraları da İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri amfisinde perşembeleri yapılan Nöropsikiyatri derslerine düzenli olarak katılıyordum.

Hukuk'ta Anayasa kursusunde asistanken, "Columbia Law School"un verdiği bir bursla, 1964 yılında New York'a gittim. Oradayken bir yandan Karen Horney başta olmak üzere Yeni Freud'cuları keşfettim, bir yandan da "Fizyolojik Psikoloji" adı altında psikolojinin bana çok yakın bir alt dallı bulunduğu gördüm. Kitapçıları dolaşıp Fizyolojik Psikoloji kitapları araştırmaya başladım. New York'ta, bazı problemlerim nedeniyle bir yandan da psikanalizden geçiyordum. Psikanalistime, babama "hayır" diyemediğimi ama tip okumak istedigimi söylediğim. Neden tip diye sorduğunda da ona beyinde olup bitenlere duyduğum ilgiyi, gene 15 yaşındayken kullandığım cümlelerle anlattım. Psikanalistim (kendisi henüz stajyer psikanalistti), bana, "beyinde neler olup bittiği ile ilgili bugün bilinenler, yarılm sayfa bile tutmaz." dedi, "Tıbbâ gireceğine Psikolojiye gir, oradan beyn'e geçiş yaparsın." dedi. Dönüşte, yeniden Tıp okuma isteği reddeden babam, eğer mümkün olursa, doktorayı Hukuk yerine Psikolojide yapmama izin verdi. Genel Psikoloji kursu başkanı Sabri Esat Siyavuşgil'le tanıştım. Sabri Esat Bey bir süre benimle sohbet edip sorup soruşturduktan sonra (o günlerde Yüksek Lisans diye bir şey yoktu) bana, eğer 3 yıl Psikoloji'deki bütün derslere girmeyi ve 3 yılın sonunda kursünün yapacağı özel sınavı gitmemi kabul edersem, benim doğrudan doğruya doktora öğrencisi kaydımı yapabileceğini söyledi. Elbette kabul ettim. (10 yıllarda Üniversiteler özgürdü, YÖK benzeri bir kurum yoktu, o nedenle de karar vermekte daha serbesttiler.)

Amerika'da 1,5 yıl kaldığım için, 3 yıl Anayasa Hukuku asistanı olarak çalışmak üzere mecburi hizmetim vardı. Bir yandan bu hizmeti sürdürürken, bir yandan da Psikoloji derslerini izlemeye koyulduğum. Bu 3 yıl içinde, öğrencilere vermek üzere seminerler hazırlayıp sundum; bunların bir kısmı 1 derslik, bir kısmı 2-3 hafta süren seminerlerdi. Ama hepsi, psikolojinin beyinsel-organik temellere oturan yanı ile ilgiliydi. Mecburi hizmeti bitirip Hukuk'tan ayrıldığım sıralarda, Genel Psikoloji kursusunda asistanlık önerdi. Tabii kabul ettim. Bana bir ders vermeyi isteyip istemeyeceğimi soruldu, ben de hemen Fizyolojik Psikoloji dersini önerdim. Dediğim gibi o sıralarda Üniversiteler bağımsız olduğu için, bizim kursunun ve Edebiyat Fakültesi Profesörler Kurulunun önerisi ve İstanbul Üniversitesi Senatosunun kabul kararı ile bu ders, Psikoloji bölümü müfredat programına eklendi ve orada asistan olarak kaldığım sürece Fizyolojik Psikoloji derslerini verdim. Orada doktora öğrencisi olduğum için, İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri kursusunda, Psikoloji öğrencilerine verilen 3 aylık Psikiyatri stajına katılma olanağım oldu. Burhanettin Noyan bize Anatomi, Metin Özük Fizyoloji dersleri anlatıyordu, Özcan Köknel'le de servis hastalarını izliyorduk.

Derginin Eylül 2011 sayısının "Tarihten" bölümünde Gençay Gürsoy'un da anlatıldığı gibi, bir süre sonra 12 Mart 1971 darbesi günleri geldi. Gençay, tutuklanmamak için, BT öğrenmek bahanesiyle (ve amacıyla) Norveç'e gitti. 1972 yazında Bülent Tanör de, bir dergide yazdığı yazışdan dolayı mahkûm oldu, daha arkası da gelecekti, o da kaçarak Norveç'e Gençay'ın yanına gitti. Birkaç ay sonra Hukukta asistan bir arkadaş, askerliğini yaptığı komutanın odasında, tutuklanacaklar listesinde benim adımı gördüğünü bana ilettil. Zaten hakkımda yurt dışına çıkış yasağı konmuştu. Hapisten çok "Bülent nerede?" diye beni konuşturmak için yapacakları işkenceden çekinip, Aralık 1972'de bir yolunu bularak ben de Cenevre'ye gittim; doktora öğrenciliği de Psikoloji asistanlığı da çaresiz arkamda kalmıştı.

Ben Cenevre'ye gidince Bülent de oraya geldi. 1972 Aralık sonundan, Ecevit'in siyasi af çıkardığı 1974 yazına kadar orada kaldık. Ben bir yandan Fransızca kurslarına gidiyordum, bir yandan da oradaki zengin kitaplıklardan yararlanarak Scoville ve Milner'in H.M. hakkındaki yazıları gibi, gene Milner'in, Penfield'in yazıları gibi "benim alanım"la ilgili bir çok yazı bulup okudum. "Benim alanım"ın, yanı "bir şeye dikkat ettiğimde ne oluyor, bir şeyi öğrendiğimde beynimde ne oluyor da öğreniyorum" dediğim alanın bir ismi olduğunu, bu ismin Nöropsikoloji olduğunu da öğrendim.

Ekim 1974'te döndük. O sıralarda, Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde psikologlara bir doktora programı açıldığını, "Tıp Temel Bilimleri Doktorası" adı altında Psikiyatri, Nöroloji, Fizyoloji ve Anatomi okumak, bunların sınavlarına girmek, bir de tez yazmak gerektiğini öğrendim. Tabii sevinçten ıldırıdım. Ama ben psikolog değildim, lisansım hukuktu. Hukuk Fakültesi öğretim üyesi hocalarımın destekleriyle, benim "Psikoloji"de doktora öğrencisi olarak kabul edilmiş olmama" dayanarak yaptıkları yazılı yorumlarla, Cerrahpaşa Dekanlığı-Hukuk Fakültesi arasında gerçekleştirdiğim bir sürü gel-git sonrası, nihayet oraya doktora öğrencisi olarak kabul edilmeyi başardım. Şubat sümestrinde başladım. Tabii aç kurtlar gibiydim. Fizyoloji kursusu, psikologları tip öğrencileriyle birlikte derse alımı, Prof. Muammer Bilge bize ayrıca ders veriyordu. Ben hem o derslere, hem Tip öğrencileriyle birlikte gerçek derslere girmeye başladım. Fizyoloji çok sevdiğim bir dersti, sınavından 97 aldım. Anatomi'den psikologlara sınav yapmadıklarını, sadece vize sınavına aldıklarını öğrendim. Anatomiyi o kadar seviyordum ki, vizelerden hep en iyi notları aldım. Başladığım 2.sümestr bittikten sonra, ertesi yılın bütününde hem teorik derslere, hem diseksiyona zevkle yeniden girdim.

Nörolojiye gelince: biz doktora öğrencileri için istenilen, 6. Sınıf öğrencilerinin Nöroloji stajı yaptığı bir dönem boyunca, onlarla birlikte dersleri ve serviste hasta başı vizitleri ve pratik dersleri izlemekti. Ben bunu 1 grupla değil, 6 grup boyunca yaptım. Nörolojiye bir türlü doyamıyorum. Tabii elime geçen bütün nöroloji kitaplarını okuyordum. Bunlar arasından Kenan Tükel'in kitabı beni en çok etkileyen olduğunu söylemeliyim. Nöroloji sınavını çok iyi verdığım gibi, sonrasında istekleri üzerine 2 arkadaşa da Nöroloji sınavına hazırladım.

Daha sonra sıra Psikiyatriden yapmam gereken doktora tezine geldi. Anksiyetenin Öğrenme ve Belleğe Etkileri başlıklı bir konu seçtim (doktora sınavından sonra bu tezi 221 sayfalık bir kitap olarak yayınladım). Konuya tamamen organik temellere dayanır biçimde hazırladım. Hipotezlerimi, anksiyetenin nörotransmitterler düzeyinde biyokimyası, "öğrenme" olayının gene nörotransmitterler açısından, uzun süreli bellek kaydının da protein sentezleri açısından ele alımı ile ilişkili olarak oluşturdum. Sonrası, 1,5 yıl her gün psikiyatri polikliniğini izleyerek anksiyete nörozu tanısı konulacak hastaları beklemek, onlarla öğrenme ve ertesi gün bellek deneylerimi yapmak, sonuçları hipotezlerim açısından yorumlamak şeklinde devam etti. 1981'de Doktora sınavında üç Psikiyatри profesörü, Nörolojiden Prof. Nedim Zembilci, Anatomiden Prof. Orhan Kur'an vardı. Jüride Fizyolojiden birinin de bulunmasını çok isterdim, ama olmadı; buna rağmen Nedim beyin nörolojiden, Orhan beyin anatomiden sormasına karşılık, Psikiyatriden profesörlerinden biri de fizyolojiden soru sordu. Beni dışarı çıkarıp

araslarında konuşurken Nedim beyin "Hepimizden iyi fizyoloji biliyordu." demiş olduğunu daha sonra öğrendim. Peki yeter derece ile doktoramı aldıktan 2-3 gün sonra Anatomi profesörü Orhan Kur'an beni çağırttı; "Siz mutlaka Tip okumalısınız, Tam tip okuyacak kişisiniz. Daha gençsiniz, geç kalmış sayılmazsınız." dedi. Ama artık "yeniden okumak" değil, "çalışmak" istiyordum; bir klinikte çalışmak istiyordum artık; içimdeki o "ben tip okumak istiyorum" ateşi, "ben çalışmak istiyorum" a dönmüştü. Bütün bunları Orhan beye anlatamadım. Şimdi pişmanım, keşke Orhan beye anlatsayıdım hayatım hep bunu istemekle geçtiğini, ama artık çalışmamı istedigimi. Herhalde tepkisizliğimle Orhan beyin gözünden düşmüştüm biraz. Ama işin tuhafı, bu konuşmayı babama aktardığım zaman, bunun babam üzerinde ciddi etki yapmasydı. Ondan sonra kaç kere, "Yazık; ben senin tip okumana engel oldum." diye üzüntü belirtti. Ben de o yıllarda, bir hastanede çalıştım, ama doktorlar tarafından aşağılandırmış, itilip kakıldığım şeklinde rüyalar görüyordum. Belki yirmiden çok bu tip rüya gördüm. Bunlar ancak ben İstanbul Tıp Fakültesinde nöropsikolog olarak çalışmaya başladıkten sonra kesildi.

Eski öğrencim, yeni arkadaşım Acar Baltaş, "Boston Diagnostic Aphasia Examination" (BDAE) testini Türkçeleştirerek tezini vermiş ve o sıralardaki nöropsikoloji meraklı ile (sonradan değişti), Nedim beyin yanında çalışmaya başlamıştı. Her ne kadar Nedim Bey Acar'a, "Öğet'in tezi, başucu kitaplarımın biri oldu." dediyse de, yanında kadrolu çalışma olanağı yoktu. İstanbul Tıp Fak. Nörolojide de gene benim eski bir Fizyolojik Psikoloji öğrencim vardı. Cerrahpaşa Nörolojide bütün hocalar ve asistanlar beni tanıdığını, onların seminerlerine girmeyi ve nöropsikoloji açısından ilginç bir hasta geldiğinde Acar'la beraber onu görmeyi sürdürdüyordum. Ben tez aşamasına geldiğim sıralarda Luria'nın yeni bir kitabı (1) çıkmıştı, hemen almıştım; nöropsikoloji kitap yazarlarının dev isimlerinden biri olan Lezak'ın (2) sonradan 4 kere daha gözden geçirilmiş yeni basıları yapılacak olan temel kitabını da almıştım. Onları okuya okuya ilginç hastaları görüyordum. Hatta Aksel Siva, bunlardan, meşhur H.M.'ye benzeyen bir hastamızı yayınlamıştı.

Hıfzı Özcan'la ilk nasıl tanıottageımızı hatırlıyorum. Ama onun o sıralarda Altunizade'de bulunan Spastik Çocuklar Vakfı merkezinde düzenlediği bazı seminerlere gidiyordum. Bir gün Hıfzı bey bana, "Beyin Nörofizyolojik Gelişimi" adlı bir seminer vermemi önerdi. Tamamen organik ve fizyolojik temellere oturan, ama oraya gelen ailelerin de anlayabilecegi düzeyi hedefleyerek böyle bir seminer verdim. Ertesi gün Hıfzı bey, Gençay'a, "Bir psikolog nasıl olur da bunları bilir!" demiş; Gençay da "Ben hep söyleyorum, Öğet öyledir." cevabını vermiş. Doktorayı verdikten 1,5 yıl sonra rastlayan bir kişi günü Hıfzı Özcan'dan randevu alarak Spastik Çocuklar merkezine gitti ve yüzümü kızartarak "Ben İst. Tp Fak. Nörolojide nöropsikolog olarak çalışmak istiyorum." dedim. Biraz hayret ettiğini hissettim; bana kadro olmadığını söyledi. Ben de, kadronun hiç önemli olmadığını, nöropsikolog olarak çalışmak istedigimi söyledi. İstediğim gibi başlayabileceğimi, onun odasını ve kütüphaneyi kullanabileceğimi söyledi. İlk olarak serviste yatmaktadır bir afazik hastayı görmemi ve hakkında rapor yazmamı istediler. Hastayı BDAE testi ile gördüm; lezyonun sol parietalde olduğunu tahmin ederek hastada "söndürme" fenomenine baktım; gerçekten de gözleri kapalı hasta tek başına sağ el sırtına dokunduğumda bunu hissettiğim halde, her iki el sırtına dokunduğumda sadece sol eldeki dokunumayı algılıyordu. Akşam evde BDAE'nin manüeline bakarak, bulgularını ve sonucu bir rapor halinde yazdım, Hıfzı beye verdim, kendim kütüphaneye gittim. Biraz sonra raporu okumuş olarak geldi ve "Çok iyi. Bize şimdide kadar hiç böyle bir rapor verilmedi." dedi. Daha sonra, başka hastaları görmemi, raporlarını yazıp dosyalarına koymamı istediler; içlerinde biri lökodistrofili, biri de SSPE'li iki çocuk da vardı. Aynı sıralarda, oyun oynarken kaza ile kendini asan, hipoksiden geçen bir çocuğu da bilişsel rehabilitasyonunu yapmak üzere görüyordum. Hıfzı bey, herhalde diğer hocalarla da konuşarak olsa gerek, kadrom olmadığı halde Nöroloji'nin nöropsikoloğu sıfatıyla beni görevre başlattı. Cerrahpaşa'dan gelirken yanında sadece Wechsler Memory Scale,

Tarihten From History

Benton Görsel Dikkat, Hunt-Minnesota Çizim testi, Goldstein-Scheerer küp-desen testi ve Alexander zeka testini getirmiştım. Lazım oldukça yeni testler almaya ve "laboratuari" zenginleştirmeye başladım. Birkaç hafta sonra, Cerrahpaşalı nöroloji asistanı arkadaşlarım bana, "Herhalde etrafında tam bir güven ve saygı yaratmışsındır." dediler. Ben de "Daha değil." cevabını verdim. Ama zaman içinde yavaş yavaş bu oldu. Önce Çarşamba toplantılarına katıldığım Edip Aktin, sonra Coşkun Özdemir ve Ahmet Çalıkşan, sonra Aynur Baslo, sonra o sıralardaki asistanlar, bana güven duygusu belirtmeye başladılar. Yavaş yavaş Nöroşirürji ve Psikiyatri de benden hasta görmemi istemeye başladılar. Yatan bir hasta göreceğim zaman önce gidip dosyasındaki öyküsünü okuyor, sonra akşam evde Luria'nın ve Lezak'ın kitaplarına bakarak bendeki testlerle ve onların önerdiği yatak başı testlerle hastayı nasıl değerlendireceğimi plânlayıp ertesi gün görüyordum; duruma göre gerekirse bazı ek testler de yapıp raporumu yazıyorum. Bu hastalardan çok şey öğrendim, çok şey kazandım. Zamanla, özellikle Psikiyatri'den talepler artmaya başlamıştı. Bir gün Hifzi Bey bir şey söylemek için odama uğradığında, nöroşirürünün bir hemşiresi kapıya çalıp ne zaman geleceğimi sorduklarını söyledi, ben de, "Hemen; birazdan geliyorum." dedim. Hifzi Bey "Hayrola?" diye sordu; ben de "Onlar beni sık sık çağrırlar." cevabını verince "Çok memnun oldum." dedi. Perşembe toplantılarındaki bazı sunumlarımı, dışarıdan o toplantılarla gelenler de böyle bir alan bulduğunu tanıtmaya başladılar.

O sıralarda Üniversitelerden ve devlet dairelerinden 1402 sayılı kanunla tasfiyeler yapıldı. Gençay Gürsoy ve eşim Bülent Tanör de tasfiye olanlar arasındaydım. Gençay muayenehane açtı. Bülent de Fransa'da bir üniversite ile misafir profesör olarak anlaştı. Yazın Bülent'le beraber Paris'teyken, Salpetrière hastanesi Nöroloji bölümünde departmanlarını ziyaret etmek istedığımı söyledim. Konuştuğum kişi, Nöroloji'nin meşhur Lhermitte'in adını taşıyan "Service de Lhermitte" adlı nöropsikoloji bölümünden bir kişiydi. Oraya kısa bir süre gittim; kendisiyle nöropsikolojik değerlendirme izledim, ardından bir başkası ile Afazi rehabilitasyonu izledim. Yıllar sonra 1.5 aylık bir afazi rehabilitasyonu stajı için gittigimde bölümün adı değişmiş, Lhermitte adı kaldırılmış, "Sevice de la Neuropsychologie et du Langage" adını almıştı. Sonraları her geçişimde uğradım adı hep böyle kaldı. O sırada Gençay bizi aradı, "Hifzi bey sana kadro bulmuş, hemen dönmeni istiyor." dedi. Ben de hemen döndüm. Gerçekten bir kadrovardı ve Hifzi Bey benim için başvurmuştu. Ama tayinim hiç kolay olmadı. Önce Dekanlıkta görevli bir öğretim üyesi, gülerék "Siz Hukukçusunuz. Nasıl olur da böyle bir kadroya başvurursunuz!" diye evrakı işleme bile koymadı. Bereket versin o sıradaki Rektör yardımcısı Hukuk Fakültesinden tanıdığım bir Ceza Hukuk profesörüydü. "Doktora derecesinin kazanılmış bir hak olduğu" gereklisine dayanarak, kabul edilmem gerektiğine dair uzun bir mütalâa yazdı Dekanlığa ve böylece Dekanlık engeli aşıldı. Ama bu sefer de, eski solculuk nedeniyle Polis ve Savcılık engeli çıktı tayinime karşı. Bunu aşmak daha zor oldu. Sonra Bülent'in Galatasaray'dan bir arkadaşı devreye girdi. Onun bizzat MİT'le diyaloga girmesi sonucunda, Polis sorusundan da geçerek belgeyi alabildim ve resmen nöropsikolog olarak atanmam yapıldı.

Bu arada meraklı bazı psikologlar yanına staj için gelip 1-2 ay kalıp gidiyorlardı. Tabii bu kisa süre, sonrasında dört elle bu işe sarılmazsa, bir fikir sahibi olmaktan öteye kimseye bir şey veremez. Türkiye'de başka klinik nöropsikolog bulunmadığı için, konuşabileceğim, tartışabileceğim kimse olmadığından, ben de çareyi dış kongrelere gitmekte bulmuştum. Yılda aşağı yukarı 2 kongre için çıkyordum. Hümayun Gültekin ve Hakan Gürvit, adımı "Uçan Nöropsikolog" koymuşlardı. Ama bu sayede bir çok ülkeden nöropsikologla konuşmak, Goodglass'la tanışmak, Edith Kaplan'dan bir kurs almak, Antonio Damasio ile beraber çalışıp onunla bir hastam hakkında konuşmak, keza daha sonra Shimamura ile bazı konuları tartışmak, Della Sala ile, Barbara Wilson'la çalışıp arkadaş olmak fırsatını buldum. Kongrelerin birçoğuna ya poster ya da sözlü bildiri ile katıldığım. Görsel-mekânsal becerilerim iyi olmadığı için, bir

arkadaşın yardımıyla, altalta yazılmış yazıları bir kartona yapıştırmak şeklinde hiç albenisi olmayan bir posterden sonra, çok önem verdığım bir poster için Piraye yardım önerdi. Günlerce, benim odanın dibine serdiği kartonlarla, sarı ve kırmızı renkler kullanarak o kadar güzel, o kadar gösterişli bir poster hazırladı ki, sanırım Zürih'de sunduğum bu posterin topladığı ilgide en az içeriği kadar, Piraye'nin yaratığı sanat eserinin de payı vardı. Fakat yaptığı çok zor bir işti ve bir daha talep edemedim. Onun için daha çok sözlü bildirilere yöneldim.

İngiltere'de bir kongrede, "European Concerted Action," direktörü tarafından birçok Avrupa ülkesinin yer aldığı bir çalışmanın Türkiye ayağını yürütüp yürütümeyeceğim soruldu. Tabii hemen kabul ettim. Bir takım testleri kendi ülkemizde uyguluyor ve her yıl bir ülkede buluşarak bunları paylaşıyorduk. En son Barbara Wilson'un yönetiminde Baddaley'in bir Görsel Dikkat testini ve ayrıca "Seashore Rhythm" testini çalıştık. Bu arada ben her gittiğim yerden, bizim Laboratuarda bulunmayan ve gereklili olan testleri, tabii kendi paramla alıp getiriyordum. Bir yandan onların Türk normlarına uyarlama çalışmalarını yaparken, bir yandan da, bugun artık Türkiye'nin hemen her yerinde kullanılan kendi Sözel Bellek Süreçleri testimin (SBST) (3) çalışmalarını sürdürdük. Aynı şekilde afazi rehabilitasyon materyallerini de yurtdışından satın alıyordum. Elisabeth Bates yönetimindeki bir "cross-lingual" afazi çalışmasının Türkiye ayağını da yürütmüştüm ve afaziklerle çalışırken, onlara acıyp el yordamıyla ve bu konudaki kitapların yardımıyla afazi rehabilitasyonu yapmaya da başlamıştım. Salpetrière ile ilişkimden sonra bu alana en az nöropsikolojik değerlendirme kadar enerji harf etmeye, arada kafa travması ya da ensefalist sekeli olan bazı hastalara kognitif rehabilitasyon yapmaya da başladım. Daha sonra bazı sesleri telaffuz edememe gibi çocukların kalma sorunu olanlarla ve çeşitli dizartrili hastalarla da çalışmaya başladım.

"European Concerted Action" cilar, her ülke gibi benim de "Türkiyede Nöropsikoloji" diye bir yazı yazmamı istediler. Bu yazı (4) sırasındaki durum ile Türkiye'de şimdiki nöropsikoloji arasında dağlar kadar fark var. O zaman 1 kişiydim. Ama şimdiki çok kişiyiz. Yavaş yavaş (Türk Psikologlar Derneği'nin bana çeşitli şehirlerde "Bilişsel İşlevler", Mental Durum Muayenesi", vb başlıklı kurslar verdirmesinin de katkısıyla) konum duyulmaya başlandı; Bursa'dan, Denizli'den, Erzurum'dan, Ankara'dan, İzmir'ten, Adana'dan, özellikle de İzmir'den çok sayıda olmak üzere, yanına staj için Üniversite ve Devlet hastanelerinin Nöroloji bölmelerinde çalışmaktadır ya da çalışmak isteyen stajyer psikologlar gelmeye başladı. Bunların çoğunluğu işi çok ciddiye alan kişilerdi; en az 6 ay veya daha çok yanındı çalışma kendi yerlerine dönüyorlardı ve bunlardan çoğu, supervizyon almak amacıyla bazı hastalar görüp tekrar gelirlerdi; en azından hemen hepsi hastaları için telefonla olsun supervizyon isterlerdi. İstanbul'dan da bizim laboratuarda yetişip çeşitli hastanelere ve Üniversite hastanelerine gidip çalışmaya başlayan epeyce sayıda kişi var. Benim İstanbul Üniversitesi Psikoloji bölümünde, daha sonra özel üniversitelerde dersler vermem üzerine, alana ilgi duyan stajyer psikoloji öğrencileriyle Laboratuvar arı kovanı gibi kaynamaya başladı. Staja gelen psikologların bir kısmı, nöropsikoloji yüksek lisansı yapmak için yurtdışı üniversitelere gittiler. İlgi yalnız psikologlardan değil, nörologlardan da geldi. O zamanlar çoğu asistan, biri doçent olan ve şimdiki hepsi profesör olmuş bulunan arkadaşlarla, Epilepsi'nin, nöro-Behçet hastalığının, MS'in nöropsikolojileri üzerinde çalıştık, bunlardan da çok sayıda ulusal ve uluslararası yayın çıktı. Nöroşirürjenin arkadaşlar hidrosefalik hastaya shunt koyup koymama kararını verirken hastanın nöropsikolojik profilini de göz önünde tutmaya başladılar. Hâlâ gittikleri hastanelerden ya da muayenehanelerinden, hastalarını bu soru ile gönderirler. Bir çok hekim arkadaş (buna Nöroloji dışı bölgeler de dahil), uzmanlık tezlerini nöropsikolojinin desteği ile yaptılar ve yapıyorlar.

Nöropsikolojinin akrabası olan Davranış Nörolojisi, Oğuz Tanrıdağ'ın kişisel merakı ile 1986'da Ankara'da başlıdı. Türkiye'de başka bir yerde daha başladıysa da benim bir bilgim yok. Bizde de 1989-90 yıllarında

Hakan Gürvit Davranış Nörolojisine ilgi duymaya başladı. Mesulam ve Weintraub'un yanında bir süre çalışıp döndükten sonra bir gün, Gülsen Akman Demir'i, bir mental muayene nasıl yapılır görmesi için, bir hastayı değerlendireceğim sırada benim odama getirdi, oturdular. Sıra hastaya Wechsler Memory Scale'in Hikâye alttestini vermemeye geldiğinde, Hakan heyecanlandı, "Ah, aynı işte!" dedi. Tabii "aynı" idi, ama ben o aynı hikâyeyi Türk insanı için uyarlayana kadar, yıllar boyu ufak tefek değişiklikler yaparak uğraşmıştım.

Hakan'ın alana merakı giderek sürdürdü ve 90'lı yılların ortasında Murat Emre'nin gelmesi, bizim Nöroloji'ye katılması üzerine, anabilim dalımızda bir Davranış Nörolojisi ve Hareket Bozuklukları birimi oluşturuldu. Çok öncesinde benim yanında nöropsikolog olarak yetişmek üzere bir kadrolu psikolog atanmıştı, uzmanlığını da almıştı. Bir kadrolu psikolog daha atandı, o da uzmanlığını yaptı. Sonraları birkaç kişi daha maaşları çeşitli şekillerde ödenmek üzere, birkaç kişi de tamamen gönüllülü temelinde bizimle çalışılar ve çalışıyorlar. Oğuz Tanrıdağ'ın yürülmek bilmeksizin her yıl düzenlediği, bu yıl 9.su yapılan Uluslararası Kognitif Nörobilim Toplantıları ile yabancı nöropsikologların ve davranış nörologlarının da geldiği kongreler, bilişsel nöropsikolojinin Türkiye'de de pek çok nörolog ve psikiyatrist hekimin ilgisine sunulmasını sağladı. Yanında iyi yetişmiş nöropsikolog bulundurmak isteyen hekim sayısı çok arttı. Tevazuya kapılmadan, "iyi yetişmiş klinik nöropsikologlar" in hepsinin bizim Nöropsikoloji Laboratuvarından, benim ve arkadaşlarımın yanından geçerek yetiştiğini söyleyebilirim. İstanbul Üniversitesi'ni (sonradan da İzmir 9 Eylül Üniversitesi'ni) açtığı Sağlık Bilimleri Enstitülerinin bünyesindeki Sinir Bilimleri Yüksek Lisans ve Doktora programlarının da katkısı büyük oldu.

Tuhaftır, bizim Laboratuvarдан geçen stajyerlerin %90.9'u, kendilerine alan olarak nöropsikoloji seçtiler. Bugüne kadar afazi rehabilitasyonunu seçen, kendini bu yolda geliştirmek isteyen sadece 4 kişi çıktı.

Ben burada Klinik Nöropsikolojinin Türkiye'deki gelişimini anlattım.

Deneysel nöropsikoloji benim alanım dışında kalır.

Herhalde 1983 başlarında, tek bir kişinin, elde Lezak'ın ve Luria'nın kitaplarıyla ve sınırlı sayıdaki testlerle hasta görerek kendini klinik nöropsikolog olarak yetiştirmeye çalıştığı zamanla, 2012'de Türkiye'deki durum, dağların aşılmış olduğu bir yol gibi; 30 yılda çok şey değişti. Ama yetmez, Üniversitelerde, batıda olduğu gibi, lisans düzeyinde Nöropsikoloji bölümlerinin açılması gereklidir. Asıl ivme o zaman yaşanacaktır.

Kaynaklar

1. Luria AR. Higher Cortical Functions in Man. Basic Books, Inc, New York, 1980.
2. Lezak MD. Neuropsychological Assessment. Oxford University Press, New York, 1976
3. Öktem Tanır Ö. Öktem Sözel Bellek Süreçleri Testi (Öktem SBST) El Kitabı. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 2011.
4. Öktem-Tanır Ö. Neuropsychology in Turkey. A.N.A.E., 27:114-121; Neuropsychology in Europe: A partial account of history and perspective, 1994:120-121.